

Antikvarisk kontrollrapport
Fasad- och takarbeten

Läby kyrka

Läby socken
Uppsala kommun

Johan Dellbeck
December 2008

Omslagsbild: Läby kyrka från söder. December 2008. Foto: Johan Dellbeck

Upplandsmuseets rapportserie 2008:27

ISSN 1654-8280

© Upplandsmuseet 2008

Upplandsmuseet, St Eriks gränd 6, 753 10 UPPSALA

Telefon 018-16 91 00

www.upplandsmuseet.se

INNEHÅLL

Inledning	3
Administrativa uppgifter	3
Historik och byggnadsbeskrivning	3
Utförda arbeten	6
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	8

Inledning

Under sommaren och hösten 2008 har Läby kyrka renoverats utvändigt. Arbetena har omfattat putslagning, avfärgning av puts, fönsterrenovering, målning av kyrkport och lanternin samt omläggning av takspån på sakristia och norra långhustaket.

Administrativa uppgifter

Beställare: Norra Hagunda församling

Byggledning, projektering: Bjerking AB Uppsala, genom Jakob Björklund och Camilla Altahr Cederberg.

Generalentreprenör: Puts och platt AB; Stockholm

Underentreprenör måleri: Larsson och Örnemark, målerifirma AB, Stockholm

Entreprenör för takspån: Vanhat talot Oy, Keuru, Finland

Antikvarisk kontroll: Upplandsmuseet genom Johan Dellbeck

Handlingar:

1. Förfrågningsunderlag, Läby kyrka, utvändiga renoveringsarbeten, Byggnadsbeskrivning, generalentreprenad. Bjerking AB 3 mars 2008
2. Förfrågningsunderlag, Läby kyrka, utvändig renovering av tak. Byggnadsbeskrivning, generalentreprenad Bjerking AB 3 mars 2008
3. Beslut, Länsstyrelsen i Uppsala län: 433-15997-06, 25.1.2007.

Historik och byggnadsbeskrivning

Läby kyrka är en av de minsta i Uppsala stift. Den har formen av en rektangulär salkyrka med murar i gråsten. I väster finns ett torn med gråstensmurar på vilket en huvförsedd trälanternin byggts. Kyrkans har ej med säkerhet kunnat dateras. Säkert är dock att långhuset och sakristian är medeltida. Klocktornet i väster byggdes i början på 1800-talet. 1890 slogs Läby församling ihop med Vänge. Läby kyrka lämnades som ödekyrka och förfallet tilltog tills man på 1920-talet i tidens nationalromantiska anda restaurerade kyrkan. 1928 stod den nyrestaurerade kyrkan klar för återinvigning. Restaureringsarkitekt var Birger Jonzon. De inventarier som hade evakuerats från ödekyrkan återfördes.

Kyrkans fasader är spritputsade med slätputsade hörn och omfattningar. De spritputsade fasadpartierna är avfärgade i ockragult, de slätputsade i vitt. Kyrkan är försedd med sadeltak täckt med tjärade spån. Sakristian har ett spåntäckt pulpettak. På tornkrönet står en hög åttkantig trälanternin med tjärstruken panel. Lanterninen är försedd med en kopparklädd huv som kröns av ett kopparklätt kors. Kyrkans fönster har stora rundbågiga öppningar. Fönsterbågarna är blyspröjsade och grönmålade. Fönsterbänkarna är täckta med tjärad svartplåt. Tornmurarna är försedda med tjärade träluckor i söder och väster samt med spröjsade fönster i norr. Kanske är det för symmetriens skull som blindfönster målats bredvid de egentliga luckorna och fönstren. Ingång sker genom tornets bottenvåning i väster. En tjärad bräddörr med dekorativt smidda bandgångjärn sitter i portöppningen.

Blindfönster målat direkt på putsen samt tjärad fönsterbåge på tornets norra sida.

Bild av korgaveln och sakristians östfasad som visar omfattningen av putsläggningarna.

När lös puts huggits bort kunde denna rosafärgade slätputs med röda färgstänk dokumenteras på östra korgaveln. Putsen kan vara från 1600 eller 1700-talet.

Under den nuvarande spritputsen finns ett äldre spritputsskikt med en svagt ockratonad färg. Här ses även en ljus slätputs under den äldre spritputsen.

Utförda åtgärder

Putsreoveringen omfattade samtliga putsade fasader på långhuset, sakristian och tornet. Fasaderna rengjordes med högtryckstvätt. Löst sittande puts knackades ner till fast underlag. En relativt stor vertikal spricka på långhusets sydsida nära sydöstra hörnet dokumenterades.

Grundning och utstockning gjordes med hydrauliskt kalkbruk. Slätputsen ytputsades med kalkbruk fin. Spritputsade ytor försågs med kalkspritputs. Putsen avslutades 3 cm ovan marknivå.

Vid avfärgningen bestämdes att det röda sockelpartiet på tornet skulle målas gult lika spritputsen. Fasaderna avfärgades med kalkfärg gjord på våtsläckt Gotlandskalk. Spritputsen målades gul lika tidigare med obränd terra som pigment. Färignumret enligt kalkfärgslikaren Kalkfärg 90 är 46:5 (3000g 46 Obränd terra till 25 kg kalkpasta). Slätputsade ytor målades i brutet vitt lika tidigare med obränd terra. Färignumret enligt Kalkfärg 90 är 46:2 (1000g 46 obränd terra till 25 kg kalkpasta).

Blindfönstren på tornet målades med svart linoljefärg.

Fönsterreoveringen omfattade både fönster och luckor. Fönsterna tvättades och skrapades och löst kitt avlägsnades. Beslagen rengjordes från rost och rostskyddsmålades med linoljeblymönja. Kittning gjordes med linoljekitt. Målning gjordes med linoljefärg i grönt lika tidigare. Kulören enligt NCS är s6020-G30Y.

Tornlanterninens panel och tornluckorna ströks med svartpigmenterad trätjära. De tre fönsterbågarna på tornets norra sida tjärströks lika tidigare.

Järn- och plåtdetaljer såsom ankarslutar och fönsterbänkar målades. Fönsterbänkarna i plåt ströks enligt anvisningarna med stenkoltjära. Rostiga partier på järndetaljer målades med linoljeblymönja och slutströks med linoljefärg.

Reoveringen av spåntaket omfattade norra takfallet på långhuset samt sakristians tak. Taket är försett med en tätt liggande underlagspanel från 1920-talet. Ovanpå den var takpapp spikad vilken bidragit till att spåntaket ruttnat. Alla spån revs av på sakristia och norra långhustaket. Den gamla takpappen revs av. Nya spån var av hög kvalitet med täta årsringar. De är tillverkade av furu och har kluven ovansida. Spånen är lagda i trelagstäckning, 45 cm långa spån. Plåten mellan långhusets och sakristians tak byttes ut mot en ny plåt av förzinkad stålplåt.

Antikvariska iakttagelser

Kyrkans putsskikt är till stor del av hög ålder, de äldsta iakttagna putsskikten är sannolikt från 1600- eller 1700-talet. Det fanns spår av en äldre slätputs avfärgad i gulvitt. Under den befintliga spritputsen fanns det även spår av ett äldre spritputsskikt. På östra gaveln frilades gamla putsytor med rosa slätputs som var försedd med röda färgstänk.

På södra fasaden nära marknivå frilades en äldre röd spritputs som förmodligen varit en gammal sockelputs.

Södra fasaden sedan löst sittande puts huggits ner och sprickor huggits upp. Nära hörnet till höger fanns en större spricka i murverket.

Spåntaket renoverades under november. Här ses sakristians tak och norra långhustaket med nylagda spån.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Renoveringsarbetena har utförts omsorgsfullt med beaktande av kyrkans kulturhistoriska värden.

Vy från nordväst sedan spåntaket lagts om i november.

Kyrkans östra fasad efter avslutad renovering.

Kyrkan sedd från söder efter avslutad renovering.